

BOSHLANG'ICH TA'LIM TIZIMIDA LOYIHALASH TEXNOLOGIYASINI QO'LLASH DOLZARB PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA

Annotatsiya. Ushbu maqolada boshlang'ich sinfda loyihalash texnologiyasidan foydalanishning ayni vaqtda dolzarbligi, boshqa rivojlangan mamlakatlar bilan taqqoslanishi va ta'lim tizimimizda buning uchun amalga oshirilayotgan chora tadbirlar haqida so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar: Ta'lim tizimi, loyihalash texnologiyasi, qonuniy asos, rivojlangan mamlakatlarning qiyosiy tahlili.

ПРИМЕНЕНИЕ ТЕХНОЛОГИИ ПРОЕКТИРОВАНИЯ В СИСТЕМЕ НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ КАК АКТУАЛЬНАЯ ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА

Аннотация. В этой статье рассматривается актуальность использования технологии проектирования в начальной школе в настоящее время, ее сравнение с другими развитыми странами и меры, предпринимаемые для этого в нашей системе образования.

Ключевые слова: система образования, технология проектирования, правовая основа, сравнительный анализ развитых стран.

THE APPLICATION OF DESIGN TECHNOLOGY IN THE PRIMARY EDUCATION SYSTEM AS AN URGENT PEDAGOGICAL PROBLEM

Annotation. This article talks about the simultaneous relevance of the use of design technology in the primary class, its comparison with other developed countries and the measures that are being taken for this in our educational system.

Keywords: educational system, design technology, legal framework, comparative analysis of developed countries.

O'zbekiston Respublikasining taraqqiyoti va istiqbolini ta'minlash iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy sohalarida yuksak o'zgarishlarni amalga oshirilishi bilan bog'liq. Bu o'z navbatida bo'lajak mutaxassislardan kasbiy bilimlarni, yuksak madaniyatni, ma'naviy yetuklikni va keng dunyoqarashni talab etadi. Ushbu talablar va intilishlar asosida raqobatbardosh kadrlarni tayyorlash bugungi kunning muhim vazifalaridan biriga aylanmoqda. Rivojlangan mamlakatlarda ta'limning to'liq sikliga investitsiya kiritishga, ya'ni, bola 3 yoshdan 22 yoshgacha bo'lgan davrda uning tarbiyasiga sarmoya sarflashga katta ahamiyat beriladi. Chunki ana shu sarmoya jamiyatga 15-17 barobar miqdorda foyda keltiradi. Bu ko'rsatkich atigi 4 barobarni tashkil etadi. Binobarin, inson kapitaliga e'tiborni kuchaytirishimiz buning uchun barcha imkoniyatlarni safarbar etishimiz shart.

Buyuk yunon olimi, Sharqda "Birinchi muallim" deb ulug'lanadigan Aristotelning "**Vatan taqdirini yoshlar tarbiyasi hal qiladi**", degan so'zlari, qarang, miloddan 350 yil avval aytilgan. Demak, insoniyat ongli hayot kechira boshlagan davrdan buyon ta'lim va tarbiya masalasi, doimo dolzarb ahamiyat kasb etib kelmoqda.

Bir o'ylab ko'raylik, dunyodagi rivojlangan davlatlar qanday qilib yuksak taraqqiyot va turmush farovonligiga erishmoqda? Eng avvalo, ilm-fan va ta'limga qaratilgan ulkan e'tibor tufayli emasmi?

Shuning uchun ham keyingi yillarda yurtimizni har tomonlama taraqqiy ettirish, yangi O'zbekistonni yaratish maqsadida barcha sohalar qatori ta'lim tizimida ham tub islohotlar olib borilmoqda. Bu borada o'ylab muhim farmon, qaror, konsepsiyalar va dasturlar qabul qilindi.

Albatta, quyidagi jadvalda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi farmoni hamda boshlang'ich ta'limda loyihalash texnologiyasidan foydalanish mavzusiga tegishli qonuniy asoslar keltirib o'tilgan[1].

Yo'nalish	Qonuniy asos
Loyiha asosida o'qitishning qonuniy maqomi	PF-5712, 19-modda (Ta'lim to'g'risidagi Qonun)
Boshlang'ich ta'lim sifatini oshirish	Konsepsiya, Davlat dasturi
Pedagog kadrlarni PBL bo'yicha tayyorlash	Xalq ta'limi vazirligining normativ hujjatlari
Kompetensiyaviy yondashuvni joriy etish	2020-yilgi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun va Konsepsiya

"Boshlang'ich ta'limda loyihalash texnologiyasidan foydalanish" — juda dolzarb. Bu texnologiya o'quvchilarning faol ishtirokini, tanqidiy fikrlashini va real hayotiy muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Quyida bu yondashuvni ayrim xorijiy davlatlar tajribasi bilan taqqoslab tahlil qilib o'taman.

O'zbekiston tajribasi asosida muhim nuqtalar tahlili:

- boshlang'ich ta'limda loyihalash texnologiyasi yangi o'quv metodikasi sifatida tatbiq qilinmoqda.

- o'qituvchilar uchun malaka oshirish kurslari yo'lga qo'yilgan, ammo hali amaliyotda keng tatbiq etilmagan hollari ko'p.

- loyihalash topshiriqlari ko'proq fanning nazariy tomoniga bog'langan, ko'plab maktablarda texnik baza (kompyuterlar, internet) yetarli emas.

- boshlang'ich ta'limda an'anaviy usullar ustun bo'lib kelgan (ma'ruza, savol-javob, takrorlash).

- oxirgi yillarda yangilangan o'quv dasturlar, milliy o'quv reja va STEAM elementlari joriy qilinmoqda.

- loyihaviy ishlash hali tajriba darajasida, ayrim ilg'or maktablarda, ayniqsa Toshkent va yirik shaharlardagi xususiy maktablarda qo'llanmoqda.

- o'qituvchilarning bu boradagi malakasi hali sust; o'qituvchi tayyorlov tizimida PBL bo'yicha amaliy mashg'ulotlar yetarli emas.

Finlyandiya tajribasi asosidagi ta'lim yondashuvining tahlili:

- "Fenomen asosida o'qitish" (phenomenon-based learning), ya'ni turli fanlarni bog'lovchi loyihalar orqali o'qitish.

- o'quvchilar mustaqil yoki guruh bo'lib, real hayotdagi muammolarni hal etadigan loyihalarda qatnashadi.

- ta'lim muhitida ishonch va erkin fikrlashga katta e'tibor beriladi.

- ta'lim tizimi juda moslashuvchan va o'quvchining qiziqishlariga yo'naltirilgan.

- PBL – asosiy metodlardan biri. Ko'p fanlar integratsiya qilinadi (masalan, matematika + san'at + texnologiya).

- darslar davomida kichik guruhlar bilan ishlash, muammoga asoslangan o'rganish keng qo'llaniladi.

- natijalar test emas, balki amaliy yechimlar, muhokamalar, loyiha taqdimotlari orqali baholanadi.

Yuqoridagi Finlandiya ta'lim yondashuvini O'zbekistonda loyihalash texnologiyasi bilan taqqoslaydigan bo'sak, Finlandiyada loyihalash texnologiyasi – o'quv jarayonining markaziy qismi, O'zbekistonda esa hali-hanuz qo'shimcha metod sifatida qaralmoqda.

AQSh tajribasi asosida tajribasi asosidagi ta'lim yondashuvining tahlili:

- project-Based Learning (PBL) keng tatbiq etilgan. O'quvchilar maktabning eng past sinflaridan boshlab real loyihalar ustida ishlashadi.

- STEAM (Science, Technology, Engineering, Arts, Math) loyihalari juda mashhur.
- loyiha baholash tizimi puxta ishlab chiqilgan – jarayon, hamkorlik, natija va taqdimot baholanadi.

- PBL keng joriy etilgan, ayniqsa charter schools (mustaqil davlat maktablari) va STEM maktablarida.

- o'quvchilarga haqiqiy hayot muammolarini hal qilish imkoniyati beriladi.
- o'qituvchilar maxsus PBL bo'yicha tayyorlanadi, loyiha asosida baholash (rubrikalar, portfoliolar) mavjud. Masalan, 3-sinf o'quvchilari ekologik muammolar haqida loyiha ishlab, jamoatga taqdim qilishadi.

AQSh va O'zbekistonda talimda loyihalash texnologiyasini taqqoslaydigan bo'lsak, AQShda o'quvchilarning kreativligi, kommunikatsiya ko'nikmalari loyihalar orqali oshiriladi. O'zbekiston tajribasida bu tomonlar hali yetarlicha rivojlanmagan.

Janubiy Koreya tajribasi asosidagi ta'lim yondashuvining tahlili:

- an'anaviy fanlarga urg'u katta bo'lsa-da, oxirgi yillarda IT, robototexnika va PBL asosidagi STEAM darslari jadal joriy etilmoqda.
- o'quvchilar guruhlar bilan muammo hal qiladi, natijalarni sinfga taqdim etadi.
- Raqamli texnologiyalar yordamida onlayn PBL darslari o'tiladi.

Janubiy Koreya va O'zbekistonda talimda loyihalash texnologiyasini taqqoslaydigan bo'lsak, O'zbekistonda dars jarayonlarida robototexnika darslari joriy etilmagan[2].

Yaponiya tajribasi asosidagi ta'lim yondashuvining tahlili:

- darslar ko'proq jamiyat uchun foydali bo'lish tamoyiliga asoslanadi.
- o'quvchilar kichik loyihalar orqali maktab yoki mahalla muammolarini hal qilishadi.
- loyiha natijalari jamoaviy fikrlash, muomala madaniyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.
- o'qituvchilar shogirdlik asosida PBL metodlarini o'zlashtiradi.

Umumiy xulosa qilib shuni aytish mumkinki O'zbekiston ta'lim tizimi loyihalash texnologiyasini joriy etishda endi-endi bosqichma-bosqich harakat qilmoqda. Bu borada rivojlangan davlatlarning tajribasi, xususan o'qituvchini tayyorlash, texnologik baza yaratish va fanlararo yondashuvni o'zlashtirish dolzarbdir. Ularning ilg'or tajribasini mahalliy muhitga moslashtirish orqali o'zbek maktablarida ham PBL samarali bo'lishi mumkin.

Singapur tajribasi asosidagi ta'lim yondashuvining tahlili:

- darslar "Inquiry-based learning" (savol asosida o'rganish) va "Design Thinking" asosida quriladi.

- o'quvchilar o'z loyihalarini tanlab, rejalashtirib, sinovdan o'tkazib, takomillashtirishadi.
- har bir loyiha keyinchalik boshqa sinflarda yoki jamiyatda amaliy foyda keltirishga yo'naltirilgan.

Singapur va O'zbekistonda talimda loyihalash texnologiyasini taqqoslaydigan bo'lsak, Singapurda loyihalash o'qituvchining nazorati ostida, ammo o'quvchi markazida amalga oshadi. O'zbekistonda esa ko'pincha o'qituvchi markazda qoladi.

Quyida boshlang'ich ta'limda loyihalash texnologiyasidan (PBL – Project-Based Learning) foydalanishni O'zbekiston holati va rivojlangan chet davlatlar (masalan, AQSh, Finlandiya, Janubiy Koreya va Yaponiya) tajribasi bilan taqqoslangan jadvali:

Asosiy mezonlar	O'zbekiston	AQSh / Finlandiya / Koreya / Yaponiya
PBL qo'llanilish darajasi	Cheklangan, boshlang'ich bosqichda	To'liq integratsiyalashgan, keng ko'lamli
O'qituvchi tayyorligi	Kam	Maxsus tayyorlov kurslari, malaka oshirish

Texnik baza	Yetarli emas	Yuqori darajada (kompyuterlar, internet, laboratoriyalar)
Fanlararo integratsiya	Kam	Yuqori darajada
Baholash usullari	Asosan test, yozma ishlar	Rubrikalar, portfolio, taqdimot, mulohaza asosida
O'quvchi ishtiroki	Passiv, o'qituvchi markazli	Faol, o'quvchi markazli, muammoga asoslangan

Yuqoridagi jadval asosida ta'lim sifatini yanada oshirish va loyihalash texnologiyasini samarali qo'llash uchun quyidagi tavsiyalash amal qilish zarur.

1. Malaka oshirishni kuchaytirish – O'qituvchilarga xorijiy tajribalar asosida treninglar o'tkazish.

2. Baholash tizimini yaratish – Loyihalarni baholovchi aniq mezonlarni ishlab chiqish.

3. Texnik ta'minotni yaxshilash – Maktablarda zamonaviy vositalarni (kompyuter, internet) joriy etish.

4. STEAM va real hayotiy muammolarga yo'naltirish – Loyiha mavzularini o'quvchilar yashayotgan muhit bilan bog'lash.

5. Guruhli ishni rivojlantirish – Ko'proq hamkorlikdagi loyihalarga e'tibor qaratish.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki O'zbekiston ta'lim tizimi loyihalash texnologiyasini joriy etishda endi-endi bosqichma-bosqich harakat qilmoqda. Bu borada rivojlangan davlatlarning tajribasi, xususan o'qituvchini tayyorlash, texnologik baza yaratish va fanlararo yondashuvni o'zlashtirish dolzarbdir. Ularning ilg'or tajribasini mahalliy muhitga moslashtirish orqali o'zbek maktablarida ham PBL samarali bo'lishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" Prezident farmoni 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-son Farmoni

2. M.Sh.Mirziyoyev "Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi" // O'zbekiston.- Toshkent, 2022.- B.211-215

3. THE IMPACT OF PROJECT-BASED LEARNING ON TEACHER SELF-EFFICACY
Ju Ho Lee KDI Scholl of Public Policy and management: April-2016

4. Fombona, Javier; Pascual-Sevillano, María-de-los-Ángeles; González-Videgaray, MariCarmen (1 July 2017). "M-learning and augmented reality: A review of the scientific literature on the WoS repository". *Comunicar*. 25 (52): 63–72. doi:10.3916/c52-2017-06. hdl:10272/14088

5. Inlibrary.uz